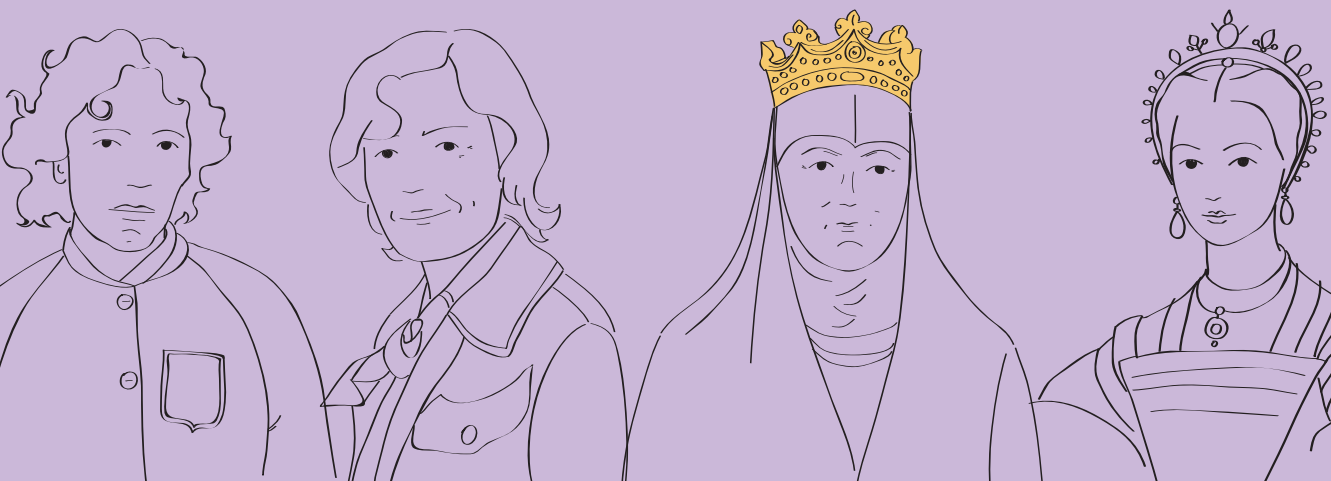

Wyzwania i potrzeby osób prowadzących edukację szkolną w Polsce w zakresie historii kobiet

R A P O R T Z B A D A Ń

Iwona Chmura-Rutkowska

Edyta Głowacka-Sobiech

Projekt okładki: Katarzyna Dworaczyk
Projekt graficzny książki i skład: Katarzyna Dworaczyk

Korekta: Małgorzata Praczyk

Copyright © by Fundacja Muzeum Historii Kobiet
© Copyright for this edition by Fundacja Muzeum Historii Kobiet

Poznań 2024

ISBN 978-83-971220-1-7

Projekt finansowany przez Islandię, Liechtenstein i Norwegię z Funduszy EOG w ramach Programu Aktywni Obywatele – Fundusz Regionalny.

Iceland
Liechtenstein **Active**
Norway **citizens** fund

Publikacja opracowana przez:

**MUZEUM
HISTORII KOBIEC**

**WYZWANIA I POTRZEBY
OSÓB PROWADZĄCYCH
EDUKACJĘ SZKOLNĄ W POLSCE
W ZAKRESIE HISTORII KOBIET**

RAPORT Z BADAŃ

**Iwona Chmura - Rutkowska
Edyta Głowacka - Sobiech**

SPIS TREŚCI

Wstęp_4

I. Metodologia badań_6

II. Wyniki badań_21

- **Sens prowadzenia edukacji szkolnej w zakresie historii kobiet z perspektywy nauczycielek i nauczycieli. Źródła motywacji prowadzenia edukacji w zakresie historii kobiet**
- **Jak jest i jak powinna być realizowana edukacja szkolna w Polsce w zakresie historii kobiet z perspektywy nauczycielek i nauczycieli?**
- **Wyzwania nauczycielek i nauczycieli prowadzących edukację szkolną w Polsce w zakresie historii kobiet**
- **Potrzeby (w zakresie metod, narzędzi i materiałów) nauczycielek i nauczycieli prowadzących edukację szkolną w Polsce na temat historii kobiet**
- **Opinie badanych na temat stopnia przygotowania w trakcie studiów do prowadzenia w szkole zajęć na temat historii kobiet**

III. Wnioski z badań_36

IV. Rekomendacje_42

Aneks_46

- **Spis tabel**
- **Spis wykresów**

Wstęp

Dziękujemy wszystkim osobom badanym za podzielenie się swoją perspektywą, opinią i doświadczeniem oraz za poświęcony czas i zaangażowanie. W historii głos każdej osoby jest ważny.

Niniejszy raport zawiera opracowanie wstępnych wyników badań zrealizowanych w ramach projektu dla nauczycielek i nauczycieli oraz osób prowadzących edukację z zakresu historii kobiet w placówkach oświatowych, edukacyjnych oraz instytucjach kultury. Projekt edukacyjny zatytułowany „Co wy o nich wiecie?” był realizowany przez Fundację Miejsce Ludzi i Fundację Muzeum Historii Kobiet w ramach europejskiego programu grantowego „Program Aktywni Obywatele – Fundusz Regionalny”. Do udziału w kursie zgłosiło się 446 osób z całej Polski. Kryteriami wyboru osób uczestniczących były: praca edukacyjna w instytucji oświaty lub kultury w miejscowości mającej poniżej 50 tys. mieszkańców. W rezultacie w ramach tego programu od października 2023 do lutego 2024 – 46 osób brało udział w cyklu warsztatów tematycznych/merytorycznych oraz realizowało własne projekty edukacyjne w lokalnym środowisku przy wsparciu tutorskim osób prowadzących zajęcia¹.

W trakcie rekrutacji oraz trwania projektu, równoległe z badaniami ewaluacyjnymi, prowadzone były badania naukowe w modelu badań w działaniu (*action research*) nt.: „Wyzwania i potrzeby osób prowadzących edukację szkolną w Polsce w zakresie historii kobiet”.

Głównym celem badań było zdobycie wiedzy na temat codziennych praktyk, wyzwań i potrzeb nauczycielek i nauczycieli oraz osób prowadzących lub planujących prowadzić edukację szkolną w zakresie historii kobiet. Celem praktycznym było przygotowanie we współpracy z organizacjami partnerskimi i ekspertkami rekomendacji dla agend i osób mających wpływ na edukację historyczną w Polsce.

Niniejsze opracowanie jest pierwszą, wstępną wersją raportu z badań, która koncentruje się na rezultatach z części badań *stricte* naukowych oraz prezentuje główne wyniki i ogólne rekomendacje eksperckie. Pełen raport wzbogacony o obudowę merytoryczną, pogłębioną interpretację otrzymanych rezultatów (także z części ewaluacyjnej) oraz rozbudowane rekomendacje dla Ministerstwa Edukacji Narodowej i Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, wydawnictw edukacyjnych i osób prowadzących formalną i nieformalną edukację historyczną zostanie opublikowany w 2025 roku.

Badania przeprowadziły prof. UAM dr hab. Iwona Chmura-Rutkowska i prof. UAM dr hab. Edyta Głowacka-Sobiech – naukowczynie z Wydziału Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz fundatorki i członkinie Fundacji Muzeum Historii Kobiet.

Rekomendacje eksperckie przygotowały: prof. UAM dr hab. Izabela Skórzyńska, (Wydział Historii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), dr Agnieszka Jankowiak-Maik (Fundacja Muzeum Historii Kobiet, Publiczna Szkoła Podstawowa Cogito w Poznaniu), mgr Katarzyna Dworaczyk, (Muzeum Historii Kobiet, Fundacja Miejsce Ludzi), mgr Małgorzata Klimorowska, (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) i mgr Anna Kowalczyk (Fundacja Muzeum Historii Kobiet).

1. Szczegółowy opis realizowanych tematów oraz scenariusze z projektów przygotowanych przez osoby uczestniczące znajdują się [w:] *Herstoria stosowana. Podręcznik dla edukatorek i edukatorów*, pod red. A. Kowalczyk i K. Dworaczyk, Muzeum Historii Kobiet, Poznań 2024, <https://historiakobiet.org/podrecznik/>

I. Metodologia badań

Cel badań

Zasadniczym celem badania było zdobycie wiedzy na temat codziennych praktyk oraz wyzwań i potrzeb nauczycielek i nauczycieli oraz osób prowadzących lub planujących prowadzić edukację szkolną w zakresie historii kobiet. W szczególności zaś, celem było poznanie barier i możliwości rozwoju edukacji w zakresie historii kobiet w szkołach z perspektywy osób tam pracujących.

Celem praktycznym było przygotowanie we współpracy z organizacjami partnerskimi i ekspertkami rekomendacji dla Ministerstwa Edukacji Narodowej, Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz wiodących wydawnictw edukacyjnych tworzących podręczniki i tworzących materiały metodyczne i dydaktyczne, Ośrodków Doskonalenia Nauczycieli, a także nauczycielek i nauczycieli, influencerów i influencererek, liderek i liderów zmiany edukacyjnej w Polsce.

Zaproszenie do przygotowania rekomendacji przyjęło 5 osób.

Problematyka badań

Głównym problemem badawczym było pytanie: ***jakie są obecnie praktyki oraz wyzwania i potrzeby nauczycielek i nauczycieli oraz osób prowadzących edukację szkolną w Polsce w zakresie historii kobiet?***

W obrębie tego generalnego problemu sformułowano kilka bardziej szczegółowych pytań badawczych:

1. **Jak rozumiany jest sens** edukacji w zakresie historii kobiet przez nauczycielki i nauczycieli oraz osoby prowadzące edukację w szkołach na ten temat?
2. **Jak obecnie realizowana jest** edukacja w zakresie historii kobiet z perspektywy nauczycielek i nauczycieli oraz osób prowadzących zajęcia i projekty w szkołach na ten temat?
3. **Jakie są największe wyzwania** nauczycielek i nauczycieli oraz osób prowadzących edukację szkolną w zakresie historii kobiet?
4. **Jakie są aktualne potrzeby (w zakresie metod, narzędzi i materiałów)** nauczycielek i nauczycieli oraz osób prowadzących edukację w szkołach na temat historii kobiet?
5. **W jakim stopniu osoby prowadzące zajęcia z zakresu historii kobiet czują się przygotowane** w ramach swoich studiów do realizacji tych problemów i zagadnień?

Metoda i narzędzia badawcze

Badania prowadzone metodą sondażu diagnostycznego zrealizowane zostały przy pomocy ankiety zamieszczonej w internecie (CAWI). Do ich przeprowadzenia użyto platformy Google Dysk i programu Google Forms.

Kwestionariusze ankiety na kolejnych etapach zawierały dwie sekcje: ewaluacyjną i naukową, niektóre z pytań, miały równocześnie oba wymiary diagnostyczne. Zastosowano zarówno pytania zamknięte, jak i otwarte. Wyjątkiem od tej reguły są wstępne dane ewaluacyjne, które zebrano w trakcie części warsztatowej pierwszego kursowego seminarium on-line. Wypowiedzi zostały nagrane, a następnie stranskrybowane.

Etapy i organizacja badań

Badania ewaluacyjne i naukowe prowadzono od czerwca 2023 r. do marca 2024 r. Proces badawczy składał się z pięciu etapów, podczas których zmieniały się kategorie osób biorących w nich udział.

Pierwsza grupa badanych (81 osób) została zrekrutowana z puli osób, które aplikowały na kurs „Co Wy o nich wiecie?”. Do udziału w kursie zgłosiło się 446 osób z całej Polski. Kryteriami wyboru osób uczestniczących były: praca edukacyjna w instytucji oświaty lub kultury w miejscowości mającej poniżej 50 tys. mieszkańców. Do wszystkich tych osób, po ogłoszeniu wyników naboru na kurs został wysłany kwestionariusz badań, który wypełniło 81 osób.

Druga grupa respondencka to osoby, które zostały zakwalifikowane i realizowały cały kurs. Z 46 osób uczestniczących w kursie, w badaniu naukowym udział wzięło 41.

W części ewaluacyjnej badań, której wyników w tym raporcie nie przedstawiamy, liczebności biorących udział różniły się w zależności od ocenianej części kursu.

Kolejne etapy wraz z wielkością próby badawczej znajduje się w tabeli nr 1.

Tabela 1. Konstrukcja projektu badawczego

Etapy badań	Liczba osób, które wzięły udział w poszczególnych etapach badania
I etap Badanie kwestionariuszowe dla osób aplikujących do kursu „Co wy o nich wiecie” (pierwszy etap ewaluacji „na wejściu”, wstępne badania naukowe)	81
II etap • Wstępne jakościowe badanie ewaluacyjne w trakcie warsztatu na pierwszym seminarium. • Badanie kwestionariuszowe w trakcie trwania kursu „Co wy o nich wiecie?” (drugi etap ewaluacji „w trakcie”)	Liczba osób uzależniona była od frekwencji na poszczególnych warsztatach.
III etap Badanie kwestionariuszowe na zakończenie kursu (trzeci etap ewaluacji „na wyjściu”, zasadnicze badania naukowe)	41
IV etap Badanie kwestionariuszowe osób prowadzących zajęcia na kursie „Co wy o nich wiecie?”	9
V etap Przygotowanie rekomendacji eksperckich (wstępnych i szczegółowych)	5

Charakterystyka osób badanych

W całym projekcie badawczym udział wzięło:

- 87 osób prowadzących lub planujących prowadzić edukację z zakresu historii kobiet w szkołach i innych instytucjach oświaty i kultury (w tym: 35 osób brało udział w pierwszym i trzecim etapie badań, 46 osób tylko w pierwszym a 6 osób tylko w trzecim etapie badań).
- 9 osób prowadzących zajęcia na kursie „Co wy o nich wiecie?”

Niniejszy raport zawiera wstępne wyniki badań z pierwszego i trzeciego etapu badań ankietowych.

Analizom podlegały wypowiedzi 87 osób badanych:

- 81 osób aplikujących na kurs
- 41 osób uczestniczących w kursie

35 osób uczestniczyło zarówno w pierwszym jak i w drugim etapie badań.

Tabela 2. Wielkość próby badawczej w I i III etapie badań.

Kategoria osób biorących udział w badaniu	Liczba osób, które wzięły udział w poszczególnych etapach badania
I etap Badanie kwestionariuszowe dla osób aplikujących do kursu „Co wy o nich wiecie?” (pierwszy etap ewaluacji „na wejściu”, wstępne badania naukowe) W raporcie: Badanie 1	81
III etap Badanie kwestionariuszowe na zakończenie kursu (trzeci etap ewaluacji „na wyjściu”, zasadnicze badania naukowe) W raporcie: Badanie 2	41

W dalszej części raportu wyniki badań z poszczególnych etapów oznaczone zostały jako:
Badanie 1 (I etap Badanie kwestionariuszowe dla osób aplikujących do kursu)
Badanie 2 (III etap Badanie kwestionariuszowe na zakończenie kursu)

Badanie 1

Wielkość próby

W pierwszym badaniu udział wzięło 81 osób. Rekrutowały się z grupy osób (446), która aplikowała na kurs i program edukacyjny „Co wy o nich wiecie?”.

Płeć/tożsamość płciowa osób badanych

W badaniu udział wzięło:

- 76 kobiet
- 3 mężczyzn
- 1 osoba inaczej określiła swoją tożsamość płciową
- 1 osoba nie chciała odpowiadać na to pytanie

Wiek osób badanych

W badaniu udział wzięła zróżnicowana pod względem wieku grupa osób. Najczęściej były to osoby w wieku od 36 do 45 lat.

Tabela 3. Wiek osób badanych.

Kategoria wiekowa osób badanych	Liczba osób badanych
24 -35	17
36 -45	39
46 -55	25
56 i więcej	0
Suma	81

Typ instytucji, w której pracują osoby badane

Najwięcej badanych osób pracuje w szkole podstawowej (53) i w szkole ponadpodstawowej (35). Pojedyncze osoby pracują w instytucji kultury. 17 osób pracuje równocześnie w dwóch i więcej szkołach lub w przedszkolu/szkole/szkołach i instytucji kultury.

Tabela 4. Typ instytucji, w której obecnie pracują osoby badane.

Typ instytucji, w której obecnie pracuje osoba badana	Liczba wskazań
Przedszkole	3
Szkoła podstawowa	53
Szkoła Ponadpodstawowa	35
Instytucja kultury	4
Biblioteka	1
Inna	7

Przedmioty, których uczą osoby badane lub stanowisko ich pracy.

Wśród osób badanych najwięcej osób uczy historii (51), wos-u (25) oraz j. polskiego (21). Większość osób badanych (70%) uczy więcej niż jednego przedmiotu. Najczęściej jest to: historia i wos lub historia i hit (16 osób), j.polski, historia, wos/hit (5), historia, wos/hit, etyka 3, historia, plastyka 3. Jednego przedmiotu uczy 18 osób (9 osób historii i 9 osób j.polskiego).

Tabela 5 Przedmiot/y, których uczą osoby badane.

Przedmiot, stanowisko pracy	Liczba osób badanych, które prowadzą lekcje/zajęcia z dziećmi i młodzieżą z danego przedmiotu
Historia	51
WOS	25
J.polski	21
Historia i teraźniejszość	11
J. angielski	7
Pedagog specjalny / pedażka specjalna	6
Plastyka	5
Bibliotekarz / bibliotekarka	4
Etyka	4
WDŹWR	3
Edukacja dla bezpieczeństwa	3
Fizyka	2
Przyroda	2
Edukacja wczesnoszkolna	2
Pedagog szkolny / pedażka szkolna	2
J. niemiecki	2
J. hiszpański	1
Filozofia	1
Geografia	1
Matematyka	1
Zajęcia świetlicowe	1
Podstawy przedsiębiorczości	1
Religia	1
Inne: przewodnik turystyczny, edukatorka z zakresu historii kultury i sztuki, edukatorka w ODN	3

Kategorie wiekowe osób, uczniów, uczennic, z którymi pracują badane osoby.

Osoby badane najczęściej pracują z nastolatkami w wieku 11 – 15 lat oraz 16 – 18 lat. Ponad połowa z badanych pracuje z osobami należącymi do dwóch lub więcej kategorii wiekowych.

Tabela 6 Kategoria wiekowa osób, uczniów/uczennic, z którymi pracują osoby badane

Kategoria wiekowa uczniów/uczennic	Liczba osób badanych, które prowadzą lekcje/zajęcia z dziećmi i młodzieżą w danej grupie wiekowej
0 – 5	5
6 – 10	22
11 – 15	63
16 – 18	37
osoby dorosłe	11

Doświadczenie pracy z osobami z niepełnosprawnościami

80,5% osób badanych pracuje z osobami z niepełnosprawnościami.

Staż pracy w edukacji

Badane osoby należą do doświadczonej części kadry edukacyjnej. Najwięcej osób badanych ma 5 – 10 letni staż pracy (18 osób), 16 – 20 letni (15) oraz 21 – 25 letni (16).

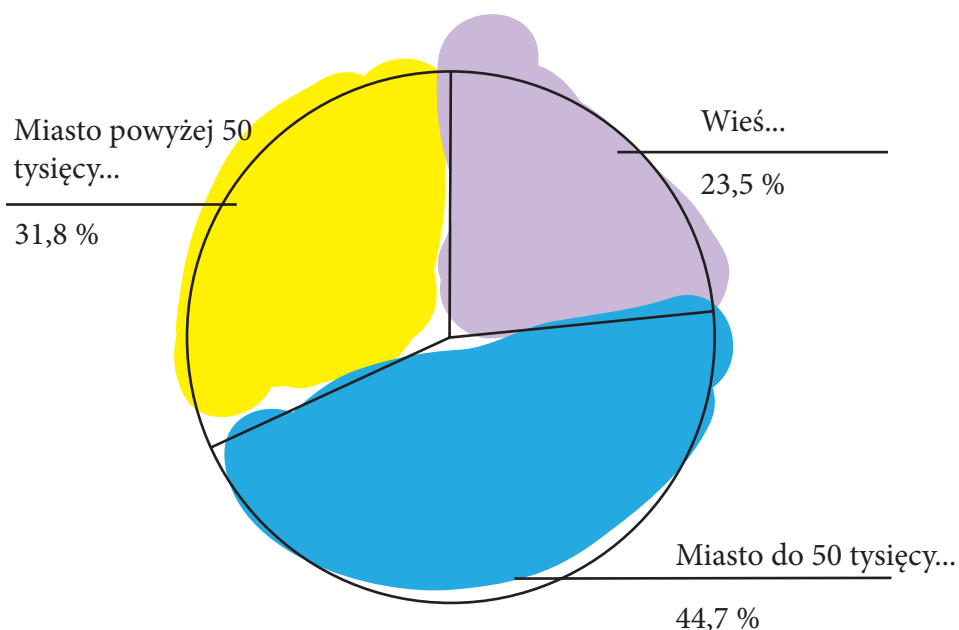
Tabela 7. Staż pracy osób badanych w edukacji (w latach)

Staż pracy	Liczba osób badanych
do 4	11
5 – 10	18
11 – 15	12
16 – 20	15
21 – 25	16
powyżej 25	9
Suma	81

Wielkość miejscowości, w której pracują osoby badane

Co trzecia osoba badana pracuje w szkołach i instytucjach usytuowanych w mniejszych miastach (do 50 tys.), co piąta we wsi.

Wykres 1. Wielkość miejscowości, w której znajduje się instytucja/placówka, w której obecnie pracuje osoba badana

Badanie 2

Wielkość próby

W badaniu udział wzięło 41 osób, które uczestniczyły w kursie „Co wy o nich wiecie?”.

Płeć/tożsamość płciowa osób badanych

W badaniu udział wzięło 40 kobiet i 1 mężczyzna.

Wiek osób badanych

Najliczniejszą grupę badanych stanowiły osoby w przedziale wiekowym 35-55 lat (odpowiednio 17 i 16 osób). Tylko jedna osoba miała 56 lat i więcej.

Tabela 8. Wiek osób badanych

Kategoria wiekowa osób badanych	Liczba osób badanych
24 – 35	7
36 – 45	17
46 – 55	16
56 i więcej	1
Suma	41

Wykształcenie osób badanych

Osoby badane najczęściej ukończyły kierunek historia oraz filologia polska. 17 osób ma skończonych więcej niż jeden kierunek studiów.

Tabela 9. Wykształcenie. Typ uczelni i kierunek, który ukończyły osoby badane

Kierunek studiów/uczelnia	Liczba osób badanych, które brały udział w kursie	Razem
Zestawienie dotyczące osób, które ukończyły jeden kierunek		24
Historia		
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu	2	12
Uniwersytet Szczeciński	2	
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu	2	
Uniwersytet Śląski	2	
Uniwersytet Opolski	2	
Uniwersytet im. Jana Długosza w Częstochowie	1	
Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Kielcach	1	
Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Zielone Górze	1	

Filologia polska Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu Uniwersytet Wrocławski Uniwersytet w Białymstoku Uniwersytet Jagielloński w Krakowie Brak wskazania uczelni	2 1 1 1 1	6
Pedagogika Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu	1	1
Kształcenie wczesnoszkolne edukacja przed- szkolna z dodatkową specjalnością język angielski Uniwersytet Opolski	1	1
Filozofia Katolicki Uniwersytet Lubelski im. Jana Pawła II w Lublinie	1	1
Archiwistyka i zarządzanie dokumentacją we współczesnych instytucjach Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu	1	1
Politologia Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu	1	1
Zarządzanie Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie	1	1
Zestawienie dotyczące osób, które ukończyły więcej niż jeden kierunek		17
Historia Uniwersytet Śląski Język polski IDN WIEDZA Instytut Doskonalenia Zawodowego w Katowicach Etyka i filozofia Lublin, Nauki Stosowane	1	1
Historia Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu Germanistyka Wyższa Szkoła Języków Obcych w Poznaniu	1	1
Historia Pedagogika specjalna Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Naro- dowej w Krakowie	1	1
Filologia polska Uniwersytet im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie Studia dla nauczycieli Warszawska Szkoła Filmowa	1	1
Historia Archiwistyka, infobrokerstwo i zarządzanie dokumentacją Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Naro- dowej w Krakowie	1	1

Filologia polska Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie Wiedza o kulturze Uniwersytet Jagielloński w Krakowie	1	1
Prawo Historia Uniwersytet im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie	1	1
Filologia polska Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu Historia, Wiedza o społeczeństwie Instytut Studiów Podyplomowych	1	1
Wydział Artystyczny Uniwersytet Śląski (Filia w Cieszynie) Instytut Historii i Archiwistyki Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie	1	1
Pedagogika Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu Bibliotekarstwo i informacja naukowa Historia i WOS	1	1
Historia i WOS Uniwersytet Kazimierza Wielkiego Bydgoszczy Filologia polska dla nauczycieli Uniwersytet Warszawski EDB (Edukacja dla bezpieczeństwa) Wyższa Szkoła Kształcenia Zawodowego we Wrocławiu	1	1
Pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna Uniwersytet Warszawski Język polski i oligofrenopedagogika Wyższa Szkoła im. Pawła Włodkowica w Płocku	1	1
Filologia polska Uniwersytet Śląski Oligofrenopedagogika Collegium Da Vinci w Poznaniu	1	1
Historia Wiedza o społeczeństwie Katolicki Uniwersytet Lubelski im. Jana Pawła II w Lublinie	1	1
Historia Język polski Uniwersytet Kazimierza Wielkiego Bydgoszczy Język angielski Nauczycielskie Kolegium Języków Obcych w Bydgoszczy	1	1
Historia Archiwistyka Uniwersytet im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie	1	1

Historia z WOS Historia w przestrzeni publicznej Uniwersytet Wrocławski	1	1
Suma		41

Typ instytucji, w której pracują osoby badane

Najwięcej badanych osób pracuje w szkole podstawowej (24) i w szkole ponadpodstawowej (17). Pojedyncze osoby pracują w instytucji kultury, ośrodku opiekuńczo-wychowawczym, prowadzą edukację domową oraz działalność gospodarczą. 6 osób pracuje w dwóch miejscach równocześnie.

Tabela 10. Typ instytucji, w której obecnie pracują osoby badane

Typ instytucji, w której obecnie pracuje osoba badana	Liczba wskazań
Szkoła Podstawowa	24
Szkoła Ponadpodstawowa	17
Instytucja kultury	2
Edukacja domowa	1
Własna działalność gospodarcza	1
Ośrodek opiekuńczo-wychowawczy	1
Firma prywatna związana z edukacją	1

Przedmioty, których uczą osoby badane lub stanowisko ich pracy

Wśród osób badanych najwięcej osób uczy historii (27), wos-u (11), j. polskiego (11) oraz hit-u (8). Większość osób badanych uczy więcej niż jednego przedmiotu. Pojedyncze osoby uczą m.in. takich przedmiotów jak: filozofia, edukacja filmowa czy fizyka oraz wskazały na działalność niezwiązaną bezpośrednio z prowadzeniem lekcji w szkole (prowadzenie warsztatów, szkoły językowej etc.). Większość osób badanych (25) uczy więcej niż jednego przedmiotu.

Tabela 11. Przedmioty, których uczą osoby badane lub stanowisko ich pracy

Przedmiot, stanowisko	Liczba osób badanych, które prowadzą lekcje/zajęcia z dziećmi i młodzieżą w danej grupie wiekowej
Historia	27
WOS	11
Język polski	11

Historia i Teraźniejszość (HiT)	8
Język angielski	3
Zajęcia rewalidacyjne	2
Plastyka	1
Edukacja filmowa	1
Etyka	1
WDŹWR	1
Edukacja dla bezpieczeństwa	1
Fizyka	1
Filozofia	1
Podstawy przedsiębiorczości	1
Biznes i zarządzanie	1
Inne: Edukatorka, osoba prowadząca warsztaty, konsultacje i egzaminy z języka polskiego, specjalistka ds. edukacji, właścicielka szkoły językowej oraz centrum edukacyjnego	4

Kategorie wiekowe osób, uczniów, uczennic, z którymi pracują badane osoby

Osoby badane najczęściej pracują z nastolatkami w wieku 11 – 15 lat oraz 16 – 18 lat. Ponad połowa badanych (23) pracuje z dwoma i trzema grupami wiekowymi.

Tabela 12. Kategoria wiekowa osób, uczniów/uczennic, z którymi pracują osoby badane

Kategoria wiekowa uczniów/uczennic	Liczba osób badanych, które prowadzą lekcje/zajęcia z dziećmi i młodzieżą w danej grupie wiekowej
0 – 5	1
6 – 10	13
11 – 15	32
16 – 18	23
osoby dorosłe	7

Doświadczenie pracy z osobami z niepełnosprawnościami

Zdecydowana większość osób badanych (80,5%) pracuje z osobami z niepełnosprawnościami.

Staż pracy

Wśród osób badanych najczęściej jest tych, ze stażem w przedziale 5 – 10 lat pracy. Pozostałe kategorie lat pracy pozostają w równowadze (od 5 do 8 osób w każdym przedziale).

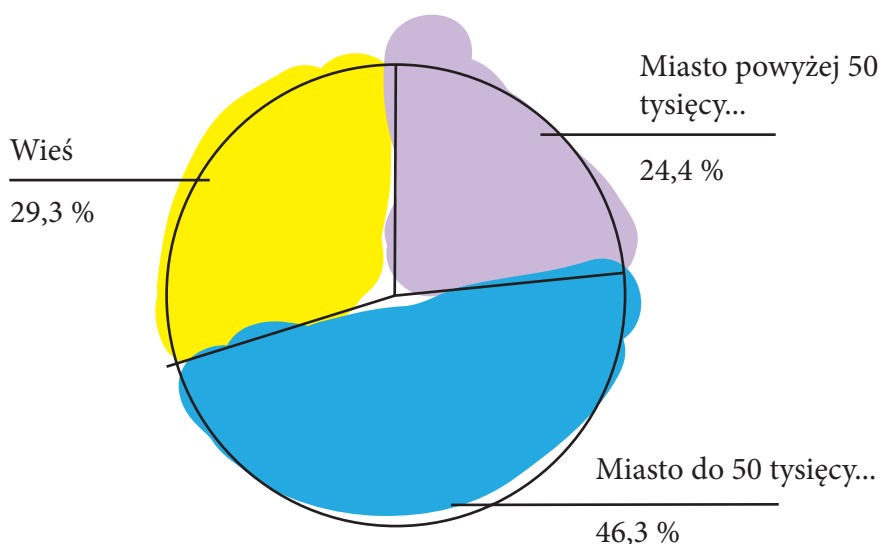
Tabela 13. Staż pracy osób badanych

Staż pracy w latach	Liczba osób badanych
do 4	5
5 – 10	10
11 – 15	6
16 – 20	7
21 – 25	8
powyżej 25	5
Suma	41

Wielkość miejscowości, w której pracują osoby badane

Osoby badane przede wszystkim pracują w miejscowościach do 50 tysięcy mieszkańców. najmniej osób badanych pracuje w miejscowościach powyżej 50 tysięcy mieszkańców.

Wykres 2. Wielkość miejscowości, w której znajduje się instytucja/placówka, w której obecnie pracują osoby badane.

II. Wyniki badań

Sens prowadzenia edukacji szkolnej w zakresie historii kobiet z perspektywy nauczycielek i nauczycieli. Źródła motywacji prowadzenia edukacji w zakresie historii kobiet

Badanie 1

Wśród najczęściej wskazywanych przez osoby badane motywów udziału w kursie na temat edukacji w zakresie historii kobiet znalazły się: zdobycie i pogłębienie wiedzy na temat kobiet w historii (32), zdobycie kompetencji, w tym metodyki pracy z dziećmi, młodzieżą i dorosłymi na temat historii kobiet oraz poznanie sposobów popularyzacji wiedzy (28), zainteresowania własne historią kobiet (15), odpowiedź na zauważane zainteresowania młodzieży, chęć zainteresowania dzieci i młodzieży historią kobiet (7), poznanie i skontaktowanie się z ludźmi, którzy interesują się i realizują zajęcia z zakresu historii kobiet, chęć wymiany doświadczeń (7), chęć wsparcia dziewcząt (uczennic) i chłopców (uczniów) oraz osób dorosłych poprzez historię kobiet (6), zauważanie braku i niezgoda na nierówność i wykluczanie kobiet z narracji historycznej i szerzej w życiu społecznym (6), rozwój własny (6), poszukiwanie nowej perspektywy w edukacji historycznej (5), poczucie wagi problemu (5), wsparcie przy realizacji projektów historycznych w lokalnej społeczności (4), poszukiwanie inspiracji (4), poszukiwanie pełnej, „uczciwej” narracji historycznej (3), ciekawość (3), zawartość merytoryczna kursu i osoby prowadzące (3).

Badanie 2

Źródła zainteresowania osób badanych historią kobiet

Najczęstszą inspiracją do zajęcia się tematem historii kobiet wskazywaną przez osoby badane były przeczytane książki, w tym biografie kobiece (9). Pięć osób wskazało konkretne tytuły: trzy osoby wskazały „Brakującą połowę dziejów” Anny Kowalczyk, jedna „Wszyscy jesteśmy feministami”¹, jedna „Kobiety i władza”.

Na drugim miejscu była potrzeba odkłamania historii i pokazywania historii całościowej oraz towarzyszące jej poczucie niesprawiedliwości (7). Kolejne powody zainteresowania historią kobiet to: reakcja na brak kobiet w podręcznikach (6), historie rodzinne (5), potrzeby i odpowiedzialność za rozwój uczniów i uczennic (5), zainteresowanie historią (5), filmy dokumentalne i fabularne oraz programy (3), identyfikacja z własną płcią (3), zrealizowane studia (np. Gender Studies) oraz wykładowniczynie na studiach podyplomowych (3), ciekawość (3), pisane prace dyplomowe (2). Do pojedynczych wskazań należą: lekceważenie mężczyzn, brak kobiecego punktu widzenia, wpływ nauczycielki, koleżanki lub influencerki, podziw dla kobiet, potrzeba uatrakcyjnienia lekcji, dusza feministki, łatwy dostęp do mediów społecznościowych, obraz kobiet w społeczeństwie, nierówność między płciami, profil Agnieszki Jankowiak-Maik.

1. Prawdopodobnie chodzi o pracę „Wszyscy powinniśmy być feministami” Chimamanda Ngozi Adichie. W przypadku publikacji „Kobiety i władza” trudno jest wskazać autorkę/ra, bo książek o tym tytule jest kilka.

Powody realizowania/chęci realizowania tematów/zajęć dotyczących historii kobiet w szkole w perspektywie osób badanych

Najczęściej wskazywanymi przez osoby uczestniczące w badaniu powodami były: chęć docenienia roli kobiet w historii (9), wzmocnienie współczesnych dziewcząt – ich pewności siebie, wyborów różnorodnych ról (9), pełny obraz przeszłości i uzupełnianie luk (7), niezgodna na pomijanie i marginalizowanie kobiet w historii (5), promowanie równości płci i walka z dyskryminacją (5), walka ze stereotypami i seksizmem (4); inspirowanie i prezentowanie wzorów do naśladowania dla dzieci i młodzieży obu płci (5) i szczególnie samych dziewcząt (3), „dług wdzięczności” dla kobiet, które w przeszłości walczyły o równe prawa (3), prawda i obiektywizm w historii (3), historia sprawiedliwa (3), odejście od dominującej męskocentrycznej narracji (3) oraz historii skupionej na polityce i wojnach (2), odkrywanie lokalnych zapomnianych bohaterek (2), a także wspieranie rozwoju kompetencji społecznych uczniów i uczennic (2). Pojedyncze wskazania dotyczyły następujących motywów: wskazywanie na różnorodność ludzkich doświadczeń, zadbanie o spuściznę kobiet, zachęcanie uczących się do refleksji oraz do wyjścia poza podręcznik i program, zainteresowania własne oraz poczucie przyjemności.

Korzyści z historii kobiet dla współczesnych uczniów i uczennic – historia kobiet w perspektywie osób badanych

Według osób badanych historia kobiet uczy przede wszystkim równości oraz przekonuje o odwadze, sprawczości i sile kobiet (po 10 wskazań). Następnie zwrócono uwagę na potrzebę podejmowania walki i sprzeciwiania się stereotypom związanym z płcią (8). Zdaniem badanych historia kobiet uczy także pewności siebie (7), że kobiety w przeszłości były ważne (5), oraz inspiruje i motywuje do działania (4). Zauważono również, że warto także pamiętać o sukcesach naszych przodkiń (3). 3 osoby wskazały, że herstoria dostarcza wzorców osobowych i że promuje różnorodność. 2 osoby wskazały także na otwartość oraz niezłomność. Do pojedynczych wskazań należą: przekonanie, że warto wspierać kobiety, bo mają one różnorodne talenty, że herstoria kształtuje określone postawy, uczy o roli kobiet w dziejach, ich odwadze i poświęceniu, że kobiety mogą wszystko, a każdy może być tym, kim chce. Wreszcie historia kobiet pomaga zrozumieć przeszłość, uczy siostrzeństwa i, że dziewczyność ma moc.

Jak jest i jak powinna być realizowana edukacja szkolna w Polsce w zakresie historii kobiet z perspektywy nauczycielek i nauczycieli?

Badanie 1

Doświadczenia osób badanych w zakresie realizowania zajęć, projektów, wydarzeń dotyczących historii kobiet

73% badanych nigdy nie brało udziału w roli osoby uczestniczącej lub edukującej się w projekcie, szkoleniu, akcji związanej z historią kobiet. Równocześnie 55% osób badanych realizowało lekcje/zajęcia/wydarzenia lub inne projekty dotyczące historii kobiet w ramach własnej pracy, w roli inicjatorek i inicjatorów lub osób współpracujących. Były

to przede wszystkim lekcje i zajęcia z wykorzystaniem gotowych form i materiałów metodycznych przygotowanych przez organizacje i instytucje kultury: Fundację Kosmos dla Dziewczynek, IPN, Dom Spotkań z Historią, Muzeum Historii Sztuki, Muzeum Polin, Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę oraz w ramach akcji przez nich realizowanych, np. akcja żonkile, Dni Tischnerowskie, wystawa o Zagłębiankach, „Życie znaczy ryzykować, znaczy mieć odwagę... – Wanda Rutkiewicz” itp. Okazją do realizowania szkolnych zajęć, warsztatów, wystaw, wycieczek są lekcje, w których w programie pojawiają się pisarki, poetki, malarki, rocznice, święta np. Dzień Kobiet 8 marca oraz obchody dni patronki. Kilka osób miało doświadczenie realizowania projektu historycznego lub współpracy w roli wykonawczynie / wykonawcy w ramach grantu. Z opisów wynika, że były to zajęcia i projekty pojedyncze i okazjonalne.

Zasoby i źródła, z których korzystają, i które polecają osoby badane, realizując zajęcia dotyczące historii kobiet

Osoby badane materiałów dotyczących historii kobiet szukają przede wszystkim w Internecie (50 wskazań). Ponad połowa z nich (31) wskazała, z których stron i zasobów korzysta. Wśród wymienionych są: Wikipedia (6), portale feministyczne (1), Academia.edu (1), BohaterON (1), Instytut Pileckiego (1), niepodległa.gov (1), you tube (1), portal ciekawostki historyczne (3), Babka od polskiego (1), hellozdrowie (1), historia poszukaj (2), gigantki polskiej nauki (1), feminoteka (1), facighistory.pl (1), historia na obcasach (1), historia bez cenzury (1), podcasty historyczne (1), google scholar (1). Dwie osoby są w grupie na facebooku Grupa nauczycieli historii. Na profil Babki od historyki wskazały 4 osoby.

Na kolejnym miejscu znajdują się książki – te wskazało 40 osób (m.in. „Brakująca połowa dziejów”, czy też „Opowieści na dobranoc dla młodych buntowniczek” i „Podręcznik Europa. Nasza historia”).

Źródłem wiedzy o kobietach jest także magazyn „Kosmos dla Dziewczynek” (5), Muzeum Historii Żydów Polskich Polin (4), Muzeum Historii Kobiet (4 – tu wskazywano na bazę MHK, jak i stronę www).

Muzea ogólnie wytypowały 2 osoby, zaś konkretnie 1 wykorzystuje zasoby Muzeum Historii Polski. Archiwa (także społeczne) w celach poznawczych odwiedzają 4 osoby. Także prasa jest ceniona przez osoby uczące – tu głównie wymieniano Gazetę Wyborczą (1) i Wysokie obcasy (2). Jako źródło wiedzy o historii kobiet wymieniono także: dokumenty, wspomnienia, filmy Marty Dzido i Piotra Śliwowskiego, Polonę (3), świadectwa rodzinne, pamięć „lokalsów”, lokalne publikacje, znajomości, Łódzki Szlak Kobiet, zajęcia w szkole, programy radiowe i telewizyjne („Sensacje XX wieku”), życiorysy bohaterek, teksty źródłowe, Fundację Dom Pokoju z Wrocławia, relacje świadków/książki, rozmowy, szkolenia, konferencje i zasoby rodzinne. Jedna osoba przyznała, że szuka materiałów na „własną rękę” – ale bez efektów. Jedna osoba wskazała brak poszukiwań.

Sposoby wykorzystywania zdobytych materiałów na zajęciach lub w kontekście planowanych działań

Osoby biorące udział w badaniu wskazały w przeważającej liczbie (46 wskazań), że wykorzystują zdobyte materiały na lekcjach z przedmiotu, którego uczą. W 16 przypadkach były one przydatne w realizacji różnorodnych projektów, do których zaliczono: działań-

ność lokalnej grupy historycznej na FB, przedstawienia kobiet z historii lokalnej, mural, realizację amatorskiego filmu „Polska Dunka”, projekty i inicjatywy herstoryczne, akademie, projekty edukacyjne warsztaty czytelniczo – herstoryczne, wystawy, Cosplaye herstoryczne, wystawy, warsztaty dla dziewcząt, projekty i akcje szkolne, warsztaty równościowe, dzień tematyczny w szkole poświęcony kobietom. 15 osób wykorzystuje zdobyte materiały na różnego rodzaju zajęciach (w tym także jako motywacja dla uczniów, budzenie świadomości uczniów i uczennic, jako zajęcia w kole historycznym, jako escape roomy, zajęcia z edukacji seksualnej). 3 osoby wskazały, że zdobyte materiały wykorzystują do celów prywatnych i własnego rozwoju, 1 podała, że były one przydatne przy pisaniu prac dyplomowych (licencjat i magisterium), 1, że wykorzystywała je do pisania scenariuszy do zajęć.

Badanie 2

Miejsce historii kobiet w szkolnej edukacji historycznej z perspektyw osób badanych

Około 95% osób badanych zgadza się lub raczej się zgadza, że historia kobiet jest potrzebna na wszystkich etapach edukacji. Równocześnie niemal 90% badanych osób jest przekonana, że historia kobiet w szkole jest obecnie incydentalna, na marginesie głównego nurtu lub wręcz nie ma jej wcale.

Z wypowiedzi osób badanych wynika, że historia kobiet w szkole realizowana jest głównie:

- a) „przy okazji” – w ramach lekcji, historii, wos-u, hit-u w odniesieniu do bieżącego etapu realizacji podstawy programowej i w zależności od tematu lekcji a także na lekcjach j. polskiego i lekcjach z wychowawcą (w przypadku, gdy uczy historii) oraz na innych lekcjach w ramach tzw. ciekawostek;
- b) w ramach zajęć dodatkowych i działań edukacyjnych w kółkach zainteresowań;
- c) przy okazji szkolnych wydarzeń, obchodów świąt, dni patronek, dnia kobiet itp.;
- d) w formie wykładów, pogadanek, rzadziej projektów i warsztatów, rzadziej przy pomocy aktywizujących metod;
- e) we współpracy i z wykorzystaniem materiałów pozyskanych od instytucji kultury oraz organizacji pozarządowych.

Zakres, częstotliwość, zawartość merytoryczna i forma realizowania problematyki historii kobiet w szkołach zależy przede wszystkim od świadomości, gotowości i kompetencji poszczególnych nauczycieli i nauczycielek. Każda osoba prowadzi zajęcia z zakresu historii kobiet „po swojemu”, bazując na własnych zainteresowaniach, pomysłach, samodzielnie pozyskanych materiałach i osobiscie wypracowanej współpracy z otoczeniem społecznym. Badanym brakuje systemowej ramy, konkretnych wymagań programowych, różnorodnych programów, dobrych materiałów metodycznych oraz adekwatnych form doształcania dla edukujących.

Źródła materiałów, inspiracji, pomysłów na prowadzenie zajęć dotyczących historii kobiet, z których korzystają osoby badane

Największa grupa osób badanych szuka inspiracji i pomysłów na zajęcia i do realizacji projektów dotyczących historii kobiet: we własnych zasobach, związanych z zainteresowaniami, czyli w literaturze, filmach, muzyce, turystyce historycznej (80%), w różnorod-

nych źródłach internetowych np. Wikipedii, na portalach o tematyce historycznej (73%) i w publikacjach popularno-naukowych (67%). Kolejnymi najczęściej wskazywanymi źródłami są cyfrowe platformy edukacyjne (60%), elektroniczne bazy – inne niż oferowane przez wydawnictwa edukacyjne (zbiory: materiałów, opracowań, materiałów wizualnych, archiwaliów) (44%), materiały udostępniane przez instytucje kultury i pamięci (44%) oraz gotowe materiały opracowane przez innych nauczycieli/ki udostępnianych po koleżeńsku (40%). Niemal zupełnie nieprzydatne okazują się istniejące zasoby szkoły (książki, mapy) oraz podręczniki, zeszyty ćwiczeń oraz podręczniki metodyczne oferowane przez wydawnictwa szkolne.

Postacie i/lub grup kobiet w historii, które osoby badane wskazywały jako najbardziej inspirujące i ważne

Za najbardziej inspirujące postaci i grupy kobiet, choć wskazane przez niewielką liczbę osób, uznano: Irenę Sendlerową, Marię Skłodowską-Curie, Fridę Kahlo, własną babcię oraz naukowczynie, kobiety, walczące o prawa wyborcze i prawa kobiet, władczynie, żony władców, polityczki.

Większość postaci i grup pojawiła się tylko jeden raz, co wskazuje na ogromną różnorodność wiedzy i zainteresowań osób badanych historią kobiet.

Tabela 14. Zestawienie postaci i/lub grup kobiet w historii, które osoby badane wskazywały jako najbardziej inspirujące i ważne

Konkretne postaci	Zbiorowości kobiet
Wskazania wielokrotne: • Irena Sendlerowa 5 • Maria Skłodowska-Curie 5 • Frida Kahlo 2 • Moja babcia, babka 2 Wskazania pojedyncze: • Coco Chanel • Maria Cunitz • Maria Czaplicka • Księżna Daisy • Isadora Duncan • Audrey Hepburn • Hedy Lamarr • Maria Ciechanowska • Katarzyna Medycejska • Elżbieta Zawacka • Maria Montessori • Stefania Wilczyńska • Danuta Wałęsa • Sisi • Jadwiga Grabowska • Maria Rodziewiczówna • Anna Tomaszewicz-Dobrska • Stefania Wilczyńska • Maria Montessori • Dorota Kłuszyńska • Zofia Kirkor-Kierkoniowa • Maria Sojkowa, • Maria Wardasówna – Dziewczyna z Chmur • Aleksandra Szczerbińska • Kobro • Zofia Stryjeńska • Simona Kossak • Emmeline Pankhurst • Harriet Tubman • Magdalena Mortęska • Siostra Anna Wybicka • Siostra Bronisława Giersberg • Wanda Rutkiewicz • Helen Keller • Eleanor Roosevelt • Stanisława Morończyk • Wanda Rutkiewicz • Anna Smoleńska • Stanisława Leszczyńska • Narcyza Żmichowska • Izabela Czartoryska	Wskazania wielokrotne: • Naukowczynie 7 • Emancypantki, feministki, sufrażystki, kobiety walczące o prawa wyborcze i prawa kobiet 6 • Władczynie, królowe, tzw. nielubiane, niezrozumiałe przez siebie współczesnych. Rycheza, Bona, Anna Jagiellonka, Ludwika Gonzaga 4 • Żony władców 4 • Polityczki, związane z sejmem 4 • Pisarki 3 • Artystki 3 • Chłopki, kobiety wywodzące się z prowincji 3 • Kobiety społeczniczki, aktywistki 3 • Prekursorki, pionierki w każdej kategorii 2 • Pedagożki, nauczycielki 2 • Historyczki 2 • Malarki, polskie malarki schyłku XIX w. 2 • Czarownice 2 Wskazania pojedyncze: • Sprawiedliwe wśród Narodów świata • Archeolożki • Kobiety w czasie powstań narodowyzwoleńczych • Kobiety w powstaniu wielkopolskim • Kobiety biorące udział w walkach w powstaniu warszawskim • Bojowniczkki walki o niepodległość • Kobiety solidarności • Kobiety walczące w czasie II wojny światowej • Kobiety w czasie okupacji • Kobiety, które na śląsku cieszyńskim weszły do rady narodowej śląska cieszyńskiego • Polskie szlachcianki w majątkach wiejskich • Kobiety sportu • Kobiety w XX w. • Harcerki • Podróżniczki • Poetki • Kobiety szpiedzy • Moje przodkinie • Dziewczyny – nastolatki, które szły swoją drogą • Bohaterki dnia codziennego, ciche bohaterki dzielnie stawiające czoła wyzwaniom codzienności • Kobiety, które potrafiły zadbać o codzienność mężczyzn, bo bez nich ci faceci nigdzie by nie doszli

Konkretne postaci	Zbiorowości kobiet
• Maria Komornicka • Wanda Jakubowska	Grupy etniczne, narodowe: • Ślązaczki i Zagłębiaczki • Żydówki głównie w XX w. • Ocalałe z holokaustu • Kobiety ze sztetli przed wojną Współczesne postacie, odniesienia do współczesności: • „Nie potrafię wskazać konkretnych osób w historii, które są dla mnie szczególnie inspirujące. Bliższe są mi czasy współczesne np. kobiety polityczki, działaczki praw kobiet” • Liderki, kobiet, które dodawały/dodają siły i odwagi innym kobietom. • Kobiety, które koncentrują się na działaniu na rzecz osób/ grup pominiętych, zapomnianych lub z jakiegoś powodu wykluczanych. • Agnieszka Holland • Małgorzata Szumowska • Olga Tokarczuk

Postacie i/lub grup kobiet w historii, którym osoby badane dotąd poświęcały najwięcej czasu na zajęciach/lekcjach

Wśród postaci i grup kobiet, które najczęściej są bohaterkami zajęć i lekcji są: Maria Skłodowska-Curie, Jadwiga Andegaweńska, Irena Sendlerowa, Bona Sforza, Dobrawa, Anna Jagiellonka, Emilia Plater, Aleksandra Szczerbińska (Piłsudska), Danuta Siedzikówna „Inka”, Rycheza, Izabela Czartoryska oraz działaczki społeczne, kobiety walczące o prawa kobiet i prawa wyborcze, kobiety czasu wojny, władczynie, artystki, naukowczynie, nauczycielki, wynalazczynie i polityczki.

Tabela 15. Zestawienie postaci i/lub grup kobiet w historii, którym osoby badane dotąd poświęcały najwięcej czasu na zajęciach/lekcjach.

Konkretne postaci	Zbiorowości kobiet
Wskazania wielokrotne: • Maria Skłodowska-Curie 11 • Jadwiga Andegaweńska 9 • Irena Sendlerowa 7 • Bona Sforza 4 • Dobrawa 3 • Anna Jagiellonka 3 • Emilia Plater 3 • Aleksandra Szczerbińska (Piłsudska) 3 • Danuta Siedzikówna „Inka” 3 • Rycheza 2 • Izabela Czartoryska 2 Wskazania pojedyncze: • Antonina Tomaszewska • Katarzyna II • Anna Pustowójtówna • Barbara Radziwiłłówna • Margaret Thatcher • Joanna D’arc • rodzina Ulmów • Leszczyńska • Smoleńska • Emmeline Pankhurts • Aleksandra Zagórska • Zofia Moraczewska • Grażyna Staniszevska • Tosia Altman • Gela Seksztajn • Margaret Thatcher • Rosa Parks • Matka Magdalena Mortęska • siostry zakonne z Chełmna • Henryka Pustowójtówna, • Wanda Traczyk-Stawska • Anna Walentynowicz • Wanda Rutkiewicz • Tomaszewicz-Dobrska • Konopnicka • Orzeszkowa • Żmichowska • Zuzanna Ginczanka • Gerda Weissmann-Klein • Gertruda Rubinowicz • Erna Singer • Olga Tokarczuk. • J.K. Rowling	Wskazania wielokrotne: • Aktywistki, działaczki społeczne 9 • Feministki, emancypantki, sufrażystki 8 • Władczynie, królowe 6 • Pisarki, poetki 5 • Naukowszynie 4 • Nauczycielki 3 • Kobiety okresu wojny 3 • Odkrywczynie, wynalczynie 2 • Malarki 2 • Polityczki 2 • Kobiety w getcie warszawskim, bojowniczk ki z getta 2 • Kobiety walczące w powstaniach 2 Wskazania pojedyncze: • Kobiety w powstaniu styczniowym • Kobiety w powstaniu warszawskim • Uczestniczki w wojnach i powstaniach • Kobiety w czasach I wojnie światowej • Matki niepodległości • Kobiety w grupie „Oneg Szabat“ • Sprawiedliwe • Kobiety w dwudziestoleciu międzywojennym • Bohaterki literackie (historyczne) • Kobiety w krajach Bliskiego Wschodu • Kobiet w starożytności (Egipt, Sparta) • Liderki społeczności lokalnych • Przewodniczki • Kobiety w sporcie • Kobiety pracujące dla NASA • „Matki polki“ – heroizm codzienności. • Kobiety wykluczone ze względu na płeć

Porównując postaci, którymi osoby badane się inspirowały i które występują jednocześnie na lekcjach, wynika, że są to tylko Maria Skłodowska-Curie i Irena Sendlerowa.

Tematy, wydarzenia dotyczące historii kobiet, które osoby badane wskazywały, jako najbardziej inspirujące i ważne

Najbardziej inspirującymi i ważnymi tematami oraz wydarzeniami dotyczącymi historii kobiet z perspektywy osób badanych są: walka kobiet o równość i prawa w XIX i XX wieku, władczynie, edukacja kobiet, życie codzienne oraz działalność kobiet w czasie II wojny światowej.

Wskazania wielokrotne:

- Walka o prawa kobiet w XIX i XX wieku / Walka sufrażystek o równouprawnienie, emancypacja kobiet 20
- Władczynie 7
- Edukacja kobiet 6
- Życie codzienne i udział kobiet w walkach w czasie II wojny światowej 6
- Dokonania kobiet w nauce 5
- Mieszkanki wsi i realia ich życia (tzw. zwykłe kobiety) 3

Wskazania pojedyncze:

- Kobiety sprawiedliwe
- Nauczycielki po I wojnie światowej
- Rola kobiet w ośrodkach przemysłowych na ziemiach polskich
- Kobiety w Zagłębiu Dąbrowskim do roku 1939
- Kobiety wśród elit na ziemiach polskich do roku 1939
- Życie codzienne kobiet na przestrzeni dziejów
- Kobiety, które w historii wymykały się stereotypom
- Kobiety podróżniczki
- Znane kobiety
- Poród i połóg kobiety
- Kobieta jako pisarka
- Rola kobiet w kształtowaniu się państwa polskiego
- Działalność Ireny Sendlerowej
- Wszystkie kobiety są ważne
- Obecność kobiet w powstaniu styczniowym
- Działalność społeczna kobiet
- Kultura tworzona przez kobiety
- Procesy czarownic
- Uniwersytet Latający
- Sytuacja kobiet w obozach koncentracyjnych
- Odzyskanie miejsca w prehistorii / badania Gimbutas (matriarchat)
- Język – jako sposób na obecność
- Kobiety zaangażowane w działalność konspiracyjnej grupy „Oneg Szabat” w warszawskim getcie

- Udział kobiet w Powstaniu Wielkopolskim
- Historia ubioru kobiecego
- Historie i działalność kobiet z lokalnego środowiska (pedagożki, kobiety pracujące z dziećmi z niepełnosprawnościami)
- Szkolnictwo i związane z nim reformatorki
- Kobiety w polityce
- Kobiety z rodzinnych opowieści
- Życie codzienne kobiet z doświadczeniem uchodźczym w czasie konfliktów zbrojnych
- Perspektywa kobiet żydowskich w czasie Holokaustu (w obozach koncentracyjnych, w gettach oraz w ukryciu po tzw. aryjskiej stronie)
- Życie codzienne kobiet w okresie PRL
- Temat macierzyństwa i łączenia pracy domowej z pracą
- Kobiety w powstaniach śląskich
- Działanie na rzecz wspierania innych kobiet – siostrzeństwo
- Wrażliwość na los pominiętych, wykluczonych

Tematy, wydarzenia dotyczące historii kobiet, którym osoby badane dotąd poświęcały najwięcej czasu na zajęciach/lekcjach

Na zajęciach/lekcjach tematami dotyczącymi historii kobiet, wskazanymi przez osoby badane jako te, którym poświęcały najwięcej czasu to: równouprawnienie kobiet w Europie i walka o prawa kobiet w XIX wieku, II wojna światowa i rola kobiet w trakcie konfliktu zbrojnego oraz udział kobiet w powstaniach w XIX wieku.

Wskazania wielokrotne:

- Równouprawnienie kobiet w Europie/Sufrażystki/Walka o prawa kobiet w XIX wieku/emancypacja kobiet 24
- II wojna światowa – kobiety na wojnie 11
- Kobiety w powstaniach w XIX wieku 7
- Żydówki polskie – Holokaust/powstanie w getcie warszawskim 5
- Rola Polek w nauce i kulturze 3
- Kobiety w świecie sztuki i literatury 3
- Chłopki 3
- Życie codzienne kobiet 3
- Kobiety w powstaniu warszawskim 2
- Kobiety podczas wojen 2
- Bona 2
- Maria Skłodowska Curie 2
- Kobiety u władzy 2
- Życie rodzinne 2
- Kobiety na tronach Europy 2

Wskazania pojedyncze:

- Kobiety w starożytnej Grecji i Rzymie
- Jadwiga Andegaweńska

- Pierwsze żołnierki
- Elżbieta Łokietkówna
- Praca społeczna kobiet
- Możliwości edukacyjne kobiet
- Charyzmatyczne przywódcynie
- Przemiany w Chinach (rola Jiang Qing)
- Stan wojenny (Danuta Wałęsa)
- Sytuacja kobiet w obozach koncentracyjnych
- Odzyskanie miejsca w prehistorii /badania Gimbutas
- Język – jako sposób na obecność
- Deklaracja praw kobiety i obywatelki
- Obrady Okrągłego Stołu ze względu na bielszczankę Grażynę Staniszewską
- Historia ubioru kobiecego
- Kobiety a niepodległość
- Znane kobiety z Chełmna
- Pierwsze studentki
- Pierwsze podróżniczki
- Unia polsko-litewska
- Kobiety działające na rzecz grup mniejszościowych, wykluczonych

Jak powinna być realizowana historia kobiet w szkołach?

Postulaty i rekomendacje osób badanych

Edukacja w zakresie historii kobiet w szkole zdaniem osób badanych:

- nie powinna być ograniczona do jednego etapu nauczania;
- powinna być częścią każdej dziedziny wiedzy i wszystkich programów realizowanych w szkołach, z odniesieniem i zapisem w podstawach programowych oraz podręcznikach;
- we współpracy z lokalną społecznością, samorządem, instytucjami kultury, organizacjami pozarządowymi;
- z dostępem do edukacyjnych baz historii kobiet, biografii kobiet, aplikacji służących uczeniu (się) historii kobiet;
- ze stałym dostępem do systemu doształcania nauczycielek i nauczycieli: na uczelniach oraz w postaci różnorodnych kursów.

3. Wyzwania nauczycielek i nauczycieli prowadzących edukację szkolną w Polsce w zakresie historii kobiet

Pytania (otwarte i zamknięte) dotyczące barier prowadzenia edukacji w zakresie historii kobiet zadawane były wielokrotnie w różnych formach i z różnie położonymi akcentami – na obu etapach badań.

Badanie 1

Trudności związane z realizacją zajęć herstorycznych w instytucjach edukacyjnych i kulturalnych z perspektywy osób badanych

W wypowiedziach swobodnych osoby badane zapytane o to, co ich zdaniem utrudnia realizację herstorii w instytucjach edukacyjnych i kulturalnych, wskazały na szereg wyzwań, z którymi trzeba się mierzyć. Najczęściej wskazywanymi problemami w realizacji herstorii w instytucjach edukacyjnych i kulturalnych były kwestie kulturowe – wskazało na nie ponad 50% osób badanych (42 wskazania).

Do kwestii tych zaliczono:

- kultura mężczyzny i męskiego punktu widzenia;
- istnienie relacji patriarchalnych;
- stereotypy dotyczące płci (szczególnie w małych miejscowościach);
- negatywne skojarzenia z feminizmem w społeczeństwie.

Drugą przyczyną wskazywaną przez osoby badane były kwestie związane z:

- brakiem historii kobiet w podstawie programowej (26 wskazań);
- brakiem materiałów metodycznych (23 wskazania).

Pozostałe przyczyny to: brak czasu (18), opór i niechęć środowiska (ze strony uczniów, uczennic i rodziców – 14), organizacja pracy w szkole (12), dominujący męskocentryczny paradygmat historii (11), podręczniki (7), brak wiedzy i przygotowania do prowadzenia zajęć z historii kobiet (5), sprawy finansowe (4), nastawienia i lęki nauczycielskie (4) oraz wpływ polityki i polityków (3). Przyczyny wskazywane przez pojedyncze osoby to: brak pomysłów, brak doświadczeń, konieczność przygotowania do matury. Jedna osoba nie zauważyła żadnych przyczyn w realizacji herstorii, jedna udzieliła odpowiedzi „nie wiem”.

Badanie 2

Czynniki wpływające pozytywnie na prowadzenie z powodzeniem edukacji w zakresie historii kobiet w szkole z perspektywy osób badanych

Do kluczowych czynników, które w opinii badanych wpływają na prowadzenie z powodzeniem edukacji w zakresie historii kobiet na zajęciach w szkole należą:

- dostępność i stosowanie różnorodnych materiałów i pomocy dydaktycznych: podręczników, zeszytów ćwiczeń, kart pracy, scenariuszy lekcji, tekstów źródłowych, dodatkowych materiałów (filmów, muzyki, prezentacji multimedialnych itp.) 63%;
- zapisy podstawy programowej: wymagań ogólnych (cele kształcenia) i szczegółowych (treści nauczania) 41%;
- zainteresowania i potrzeby uczniów i uczennic 39%;
- dobór i zastosowanie metod dydaktycznych adekwatnych do tematu 37%;
- aktywizująca metodyka prowadzenia zajęć 36%.

Zewnętrzne i wewnętrzne czynniki utrudniające realizację zajęć i lekcji dotyczących historii kobiet – osobista perspektywa i doświadczenia osób badanych

Bariery w prowadzeniu edukacji w zakresie historii kobiet mają charakter czynników zewnętrznych i wewnętrznych.

Do najważniejszych czynników wewnętrznych wskazywanych przez osoby badane należą:

- zmęczenie nadmiarem obowiązków (71%);
- poczucie braku autonomii (42%);
- stereotypy i uprzedzenia związane z płcią wśród kadry dydaktycznej szkół (37%);
- kłopot z dotarciem do rzetelnych źródeł wiedzy (34%).

Co czwarta badana osoba wskazywała na brak wiedzy i kompetencji oraz konieczność samodzielnego doksztalcania. Zupełnie nieistotne okazały się: niechęć do zmian, wygoda dotychczasowego stylu pracy, przywiązanie do własnych wypracowanych metod i opór wobec nowych tematów.

Najczęściej wskazywane przez badane osoby czynniki zewnętrzne to:

- brak świadomości istnienia problemu nieobecności kobiet w historii w społeczeństwie 70%;
- paradygmat historii szkolnej, kładący nacisk na historię polityczną i męskich bohaterów 54%;
- brak historii kobiet w podstawie programowej 51%;
- brak historii kobiet w podręcznikach 46%;
- upolitycznienie edukacji historycznej - narzucanie przez władzę narracji historycznej w szkołach 46%;
- brak czasu na dodatkowe inicjatywy, wymyślanie dobrych praktyk, wynikający ze zbyt dużego obciążenia sprawami formalnymi i dodatkowymi, niezwiązanymi z dydaktyką obowiązkami sprawozdawczo-ewaluacyjnymi 37%.

Czynnikami bez znaczenia okazały się: negatywne reakcje uczniów i uczennic czy ich rodziców na proponowaną tematykę, a także brak wsparcia i chęci współpracy ze strony najbliższego środowiska nauczycielskiego.

4. Potrzeby (w zakresie metod, narzędzi i materiałów) nauczycielek i nauczycieli prowadzących edukację szkolną w Polsce w zakresie historii kobiet

Badanie 1

Wśród najbardziej potrzebnych i poszukiwanych zasobów, materiałów, informacji, form pracy, które zdaniem osób badanych pomogłyby realizować zajęcia i projekty w zakresie historii kobiet w szkole, pojawiły się dwie kategorie wskazań: kompetencje w zakresie stosowania metod oraz konkretne narzędzia i materiały.

W zakresie kompetencji metodycznych, najczęściej wskazywano na umiejętności wykorzystywania różnego rodzaju gier i ćwiczeń aktywizujących. Jeśli chodzi o narzędzia i materiały dominowała potrzeba dostępu do filmów, biogramów, książek i scenariuszy.

W zakresie metod osoby badane wskazały:

- Gry (edukacyjne, dydaktyczne, terenowe) 9
- Ćwiczenia aktywizujące 3
- Podpowiedzi metodyczne 2
- Nowoczesne metody pracy 1
- Escape room 1
- Gazetka szkolna 1
- Quizy 1

W zakresie narzędzi i materiałów osoby badane wskazały:

- Filmy/filmiki 22
- Biogramy 16
- Książki 14
- Scenariusze 13
- Fotografie 10
- Materiały praktyczne 10
- Prezentacje 9
- Ciekawostki 8
- Artykuły 7
- Wykazy źródeł 7
- Internet 6
- Osobiste wspomnienia 4
- Animacje 4
- Materiały multimedialne 4
- Ilustracje 3
- Komiksy 3
- Karty pracy 3
- Podręczniki (w tym także cyfrowe) 2
- Informacje o „kobiecej stronie” dziejów 2
- Wykłady 2
- Nagrania 2
- Relacje 2
- Sztuka 2
- Plakaty 2
- Podcasty 2

- Projekty 2
- Zbiory tekstów 2
- Opracowania naukowe 1
- Informacje o kobietach „wygumkowanych z historii” 1
- Wywiady 1
- Materiały dokumentalne 1
- Historia mówiona 1
- Kartoteka katalogów 1
- Miejsca 1
- Aplikacje herstoryczne 1
- Zbiory cyfrowe biografii 1
- Prawa 1
- Spotkania 1
- Zadania 1
- Cyfrowe informatory 1
- Cyfrowe publikacje 1
- Artefakty 1
- Opracowania 1
- Fabularyzowane opowieści 1
- Lokalne historie kobiet 1
- Teksty literackie 1
- Słuchowiska 1
- Skechnoting 1

5. Opinie badanych na temat stopnia przygotowania w trakcie studiów do prowadzenia w szkole zajęć na temat historii kobiet

Badanie 2

Osoby badane korzystając ze skali od 1 do 5 oceniły swój stopień przygotowania w trakcie studiów do prowadzenia zajęć dotyczących historii kobiet. Połowa badanych oceniła poziom przygotowania jako słaby (8) i bardzo słaby (11). W sposób dostateczny czuje się przygotowanych 12 osób, czyli 30% badanych. Co czwarta osoba określiła swój poziom przygotowania jako dobry (8) lub bardzo dobry (2).

Tabela 16. Ocena przygotowania w czasie studiów do prowadzenia w szkole zajęć na temat historii kobiet – perspektywa osób badanych.

Ocena (w skali 1 – 5)	Liczba wskazań
1	11
2	8
3	12
4	8
5	2

III. Wnioski z badań

Chcąc odpowiedzieć na zasadnicze pytanie badawcze, na które szukano odpowiedzi: ***Jakie są obecnie praktyki oraz wyzwania i potrzeby nauczycielek i nauczycieli prowadzących edukację szkolną w Polsce w zakresie historii kobiet?*** należy odnieść się do szeregu szczegółowych kwestii tworzących mapę połączonych ze sobą i współzależnych problemów umiejscowionych na różnych poziomach funkcjonowania systemowych i pozasystemowych koncepcji i praktyk edukacji historycznej w Polsce. Poniższe podsumowanie jest wstępną próbą uporządkowania najważniejszych ustaleń na podstawie uzyskanych rezultatów – wymaga zatem interpretacji, która zaplanowana jest na następnych etapach opracowywania wyników oraz przygotowywania poszerzonego opracowania.

Najważniejsze wnioski z badań według porządku szczegółowych pytań badawczych:

1. Jak rozumiany jest sens edukacji w zakresie historii kobiet przez nauczycielki i nauczycieli oraz osoby prowadzące edukację w szkołach na ten temat?

Wśród najczęściej wskazywanych motywów dokształcania się w temacie edukacji w zakresie historii kobiet znalazły się: zdobycie i pogłębienie wiedzy na temat kobiet w historii, zdobycie kompetencji, w tym metodyki pracy z dziećmi, młodzieżą i dorosłymi na temat historii kobiet oraz poznanie sposobów popularyzacji wiedzy, zainteresowania własne historią kobiet, odpowiedź na zauważane zainteresowania młodzieży, chęć zainteresowania dzieci i młodzieży historią kobiet, poznanie i skontaktowanie się z ludźmi, którzy interesują się i realizują zajęcia z zakresu historii kobiet, chęć wymiany doświadczeń, chęć wspierania innych poprzez historię kobiet, zauważanie braku i niezgoda na nierówność i wykluczanie kobiet z narracji historycznej i szerzej w życiu społecznym, rozwój własny, poszukiwanie nowej perspektywy w edukacji historycznej oraz poczucie wagi problemu.

Najczęstszą inspiracją do zajęcia się tematem historii kobiet wskazywaną przez osoby badane były: przeczytane książki, w tym biografie kobiece, potrzeba odkłamania historii i pokazywania historii całościowej oraz towarzyszące jej poczucie niesprawiedliwości, a także reakcja na brak kobiet w podręcznikach.

Najczęściej wskazywanymi przez osoby uczestniczące w badaniu powodami realizacji zajęć w zakresie historii kobiet, bądź chęci ich realizacji były: chęć docenienia roli kobiet w historii, wzmacnianie współczesnych dziewcząt – ich pewności siebie, wyborów różnorodnych ról, pełny obraz przeszłości i uzupełnianie luk.

Według osób badanych historia kobiet uczy przede wszystkim równości oraz przekonuje o odwadze, sprawczości i sile kobiet. Następnie zwrócono uwagę na potrzebę podejmowania walki i sprzeciwiania się stereotypom związanym z płcią. Historia kobiet uczy także według osób badanych pewności siebie.

Około 95% osób badanych zgadza się lub raczej się zgadza, że historia kobiet jest potrzebna na wszystkich etapach edukacji. Równocześnie niemal 90% badanych osób jest

przekonana, że historia kobiet w szkole jest incydentalna, na marginesie głównego nurtu lub wręcz nie ma jej wcale.

2. Jak obecnie realizowana jest edukacja w zakresie historii kobiet z perspektywy nauczycielek i nauczycieli oraz osób prowadzących zajęcia i projekty w szkołach na ten temat?

73% badanych nigdy nie brało udziału w roli osoby uczestniczącej lub edukującej się w projekcie, szkoleniu, akcji związanej z historią kobiet. Równocześnie 55% osób badanych realizowało lekcje/zajęcia/wydarzenia lub inne projekty dotyczące historii kobiet w ramach własnej pracy, w roli inicjatorek i inicjatorów lub osób współpracujących. Były to przede wszystkim lekcje i zajęcia z wykorzystaniem gotowych form i materiałów metodycznych przygotowanych przez organizacje i instytucje kultury. Okazją do realizowania szkolnych zajęć, warsztatów, wystaw, wycieczek były lekcje, w których w programie pojawiają się pisarki, poetki, malarki oraz rocznice i święta, dni patronki itp. Z opisów wynika, że były to zajęcia i projekty pojedyncze i okazjonalne.

Osoby badane szukają materiałów dotyczących historii kobiet przede wszystkim w Internecie. Na kolejnym miejscu znajdują się książki oraz materiały przygotowane przez organizacje pozarządowe i instytucje kultury.

Osoby biorące udział w badaniu wskazały w przeważającej liczbie, że wykorzystują zdobyte materiały na lekcjach przedmiotowych, w trakcie realizacji różnorodnych projektów oraz w ramach prowadzonych zajęć dodatkowych.

Z wypowiedzi osób badanych wynika, że historia kobiet w szkole realizowana jest głównie: incydentalnie i „przy okazji” szukają w ramach lekcji, historii, wos-u, hit-u w odniesieniu do bieżącego etapu realizacji podstawy programowej i w zależności od tematu lekcji a także na lekcjach j. polskiego i lekcjach z wychowawcą (w przypadku, gdy uczy historii) oraz na innych lekcjach w ramach tzw. ciekawostek; w ramach zajęć dodatkowych i działań edukacyjnych w kółkach zainteresowań; przy okazji szkolnych wydarzeń, obchodów świąt, dni patronek, dnia kobiet itp.; w formie wykładów, pogadanek, rzadziej projektów i warsztatów, rzadziej przy pomocy aktywizujących metod; we współpracy i z wykorzystaniem materiałów pozyskanych od instytucji kultury oraz organizacji pozarządowych.

Miejsce historii kobiet w szkolnej edukacji historycznej z perspektyw osób badanych

Około 95% osób badanych zgadza się lub raczej się zgadza, że historia kobiet jest potrzebna na wszystkich etapach edukacji. Równocześnie niemal 90% badanych osób jest przekonana, że historia kobiet w szkole jest incydentalna, na marginesie głównego nurtu lub wręcz nie ma jej wcale.

Z wypowiedzi osób badanych wynika, że historia kobiet w szkole realizowana jest głównie:

- a) incydentalnie i „przy okazji” – w ramach lekcji, historii, wos-u, hit-u w odniesieniu do bieżącego etapu realizacji podstawy programowej i w zależności od tematu

- lekcji, a także na lekcjach j. polskiego i lekcjach z wychowawcą (w przypadku, gdy uczy historii) oraz na innych lekcjach w ramach tzw. ciekawostek;
- b) w ramach zajęć dodatkowych i działań edukacyjnych w kółkach zainteresowań;
 - c) przy okazji szkolnych wydarzeń, obchodów świąt, dni patronek, dnia kobiet, itp.
 - d) w formie wykładów, pogadanek, rzadziej projektów i warsztatów, rzadziej przy pomocy aktywizujących metod;
 - e) we współpracy i z wykorzystaniem materiałów pozyskanych od instytucji kultury oraz organizacji pozarządowych.

Zakres, częstotliwość, zawartość merytoryczna i forma realizowania problematyki historii kobiet w szkołach zależy przede wszystkim od świadomości, gotowości i kompetencji poszczególnych nauczycieli i nauczycielek. Każda osoba prowadzi zajęcia z zakresu historii kobiet „po swojemu”, bazując na własnych zainteresowaniach, pomysłach, samodzielnie pozyskanych materiałach i osobiście wypracowanej współpracy z otoczeniem społecznym.

Największa grupa osób badanych szuka inspiracji i pomysłów na zajęcia i projekty dotyczące historii kobiet: we własnych zasobach, związanych z zainteresowaniami, czyli w literaturze, filmach, muzyce, turystyce historycznej, w różnorodnych źródłach internetowych, w publikacjach popularnonaukowych oraz cyfrowych bazach i platformach edukacyjnych. Niemal zupełnie nieprzydatne okazują się istniejące zasoby szkoły (książki, mapy) oraz podręczniki, zeszyty ćwiczeń oraz podręczniki metodyczne oferowane przez wydawnictwa szkolne.

Za najbardziej inspirujące postaci i grupy kobiet, choć wskazane przez niewielką liczbę osób, uznano: Irenę Sendlerową, Marię Skłodowską-Curie, Fridę Kahlo, własną babcie oraz naukowczynie, kobiety, walczące o prawa wyborcze i prawa kobiet, władczynie, żony władców, polityczki. Większość postaci i grup pojawiła się tylko jeden raz, co wskazuje na ogromną różnorodność wiedzy i zainteresowań osób badanych historią kobiet.

Wśród postaci i grup kobiet, które najczęściej są bohaterkami zajęć i lekcji są: Maria Skłodowska-Curie, Jadwiga Andegaweńska, Irena Sendlerowa, Bona Sforza, Dobrawa, Anna Jagiellonka, Emilia Plater, Aleksandra Szczerbińska (Piłsudska), Danuta Siedziówna „Inka”, Rycheza, Izabela Czartoryska oraz działaczki społeczne, kobiety walczące o prawa kobiet i prawa wyborcze, kobiety czasu wojny, władczynie, artystki, naukowczynie, nauczycielki, wynalazczynie i polityczki.

Najbardziej inspirującymi i ważnymi tematami oraz wydarzeniami dotyczącymi historii kobiet z perspektywy osób badanych są: walka kobiet o równość i prawa w XIX i XX wieku, władczynie, edukacja kobiet, życie codziennie oraz działalność kobiet w czasie II wojny światowej.

Na zajęciach/lekcjach tematami dotyczącymi historii kobiet, wskazanymi przez osoby badane jako te, którym poświęcały najwięcej czasu są: równouprawnienie kobiet w Europie i walka o prawa kobiet w XIX wieku, II wojna światowa i rola kobiet w trakcie konfliktu zbrojnego oraz udział kobiet w powstaniach w XIX wieku.

Badanym brakuje systemowej ramy, konkretnych wymagań programowych, różnorodnych programów, dobrych materiałów metodycznych oraz adekwatnych do tematu szkoleń dla edukujących.

Edukacja w zakresie historii kobiet w szkole zdaniem osób badanych nie powinna być ograniczona do jednego etapu nauczania; powinna być częścią każdej dziedziny wiedzy i wszystkich programów realizowanych w szkołach, z odniesieniem i zapisem w podstawach programowych oraz podręcznikach; we współpracy z lokalną społecznością, samorządem, instytucjami kultury, organizacjami pozarządowymi; z dostępem do edukacyjnych baz historii kobiet, biografii kobiet, aplikacji służących uczeniu(się) historii kobiet, ze stałym dostępem do systemu doradztwa i kształcenia nauczycielek i nauczycieli: na uczelniach oraz w postaci różnorodnych kursów.

3. Jakie są największe wyzwania nauczycielek i nauczycieli oraz osób prowadzących edukację szkolną w zakresie historii kobiet?

Najczęściej wskazywanymi problemami w realizacji historii w instytucjach edukacyjnych i kulturalnych były: kwestie kulturowe (męskocentryczność, patriarchy, stereotypy płci, negatywne skojarzenia z feminizmem), brak historii kobiet w podstawie programowej oraz brak materiałów metodycznych.

Do czynników, które służą edukacji w zakresie historii kobiet z perspektywy badanych należą dostępność i stosowanie różnorodnych materiałów i pomocy dydaktycznych, zapisy w podstawie programowej, zainteresowania uczniów i uczennic, adekwatny dobór metod dydaktycznych i aktywizujący styl prowadzenia zajęć.

Bariery w prowadzeniu edukacji w zakresie historii kobiet mają charakter czynników zewnętrznych i wewnętrznych. Do najważniejszych czynników wewnętrznych należą: zmęczenie nadmiarem obowiązków, brak autonomii, stereotypy i uprzedzenia związane z płcią wśród kadry dydaktycznej szkół, niska dostępność rzetelnych źródeł wiedzy, brak wiedzy i kompetencji oraz konieczność samodzielnego doksztalcania. Zupełnie nieistotne okazał się opór wobec zmian i nowych tematów.

Wśród najważniejszych czynników zewnętrznych wskazywano: niską społeczną świadomość problemu nieobecności kobiet w historii, paradygmat historii szkolnej, kładący nacisk na historię polityczną i męskich bohaterów, brak historii kobiet w podstawie programowej i podręcznikach, naciski polityczne dotyczące narracji historycznej w szkołach oraz brak czasu na dodatkowe inicjatywy, wymyślanie dobrych praktyk, wynikający ze zbyt dużego obciążenia sprawami formalnymi i dodatkowymi, niezwiązanymi z dydaktyką obowiązkami sprawozdawczo-ewaluacyjnymi.

4. Jakie są aktualne potrzeby (w zakresie metod, narzędzi i materiałów) nauczycielek i nauczycieli oraz osób prowadzących edukację w szkołach na temat historii kobiet?

Wśród najbardziej potrzebnych i poszukiwanych zasobów, materiałów, informacji, form pracy, które zdaniem osób badanych pomogłyby realizować zajęcia i projekty w zakresie historii kobiet w szkole pojawiły się dwie kategorie wskazań: kompetencje w zakresie stosowania metod oraz konkretne narzędzia i materiały.

W zakresie kompetencji metodycznych, najczęściej wskazywano na różnego rodzaju gry oraz ćwiczenia aktywizujące. Jeśli chodzi o narzędzia i materiały dominowała potrzeba dostępu do filmów, biogramów, książek i scenariuszy.

5. W jakim stopniu osoby prowadzące zajęcia z zakresu historii kobiet czują się przygotowane w ramach swoich studiów do realizacji tych problemów i zagadnień?

Połowa badanych oceniła poziom przygotowania jako słaby i bardzo słaby. W sposób dostateczny czuje się przygotowanych 30% badanych. Co czwarta osoba określiła swój poziom przygotowania jako dobry lub bardzo dobry.

IV. REKOMENDACJE

Rekomendacje eksperckie przygotowały: prof. UAM dr hab. Izabela Skórzyńska, (Wydział Historii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), dr Agnieszka Jankowiak-Maik (Fundacja Muzeum Historii Kobiet, Publiczna Szkoła Podstawowa Cogito w Poznaniu), mgr Katarzyna Dworaczyk, (Muzeum Historii Kobiet, Fundacja Miejsce Ludzi), mgr Małgorzata Klimorowska, (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) i mgr Anna Kowalczyk (Fundacja Muzeum Historii Kobiet).

Podstawa programowa i podręczniki

- Uwzględniać historię kobiet w nowej podstawie programowej do historii, narracji podręcznikowej, programach nauczania oraz kulturze szkoły.

Metodyka

- Mieć gotowe projekty/scenariusze lekcji dla osób, które uważają, że nie mają „wystarczającej wiedzy” na temat historii kobiet.
- Pogłębiać studia przypadku na temat historii kobiet w wyborze dla uczących się.

Kształcenie nauczycieli i nauczycielek

- Podtrzymywać wysokiej jakości kształcenie dydaktyczne przyszłych nauczycieli i nauczycielek z akcentem położonym na łączenie teorii z praktyką, większą pewnością siebie przyszłych nauczycieli i nauczycielek, co do jakości posiadanej wiedzy historycznej.
- Wyposażać przyszłych nauczycieli i nauczycielki podczas studiów w umiejętności badawcze i krytyczne.
- Wspierać przyszłych nauczycieli i nauczycielki w umiejętności myślenia i działania alternatywnego i ich emancypacji, będącej ich własnym potencjałem rozwojowym wobec wyzwań szkoły przyszłości.

Współpraca świata naukowego z oświatą

- Działać wyprzedzająco w uczelniach odpowiedzialnych za kształcenie przyszłych nauczycieli i nauczycielki historii – dotyczy to aktywnego udziału dydaktyków historii w pracach nad doskonaleniem systemu kształcenia.
- Proponować, a nie jedynie reagować ze strony uczelni na zmiany systemowe formułowane i wdrażane pod presją polityków i urzędników bardziej niż ludzi akademii i szkoły.

Praca nad kompetencjami społecznymi i kompetencjami krytycznego myślenia

- Wzmacniać wśród studentów i studentek, przyszłych nauczycieli i nauczycielek historii odwagę w zabieraniu głosu na temat najważniejszych problemów współczesnego świata w trosce o indywidualną emancypację ich uczniów i uczennic.
- Inwestować w szkolenia, mentoring, materiały dydaktyczne dla nauczycielek i nauczycieli – zmiana paradygmatu nauczania wymaga solidnego przygotowania i systemowego wsparcia osób, które mają ją wdrażać.

Edukacja prawna i rozwijanie kultury prawnej w kontekście praw człowieka, równych praw, dyskryminacji

- Rozwijać kompetencje prawnicze przyszłych nauczycieli i nauczycielek historii, dających im profesjonalny wgląd w prawa i obowiązki pracownicze, obywatelskie i prawa człowieka.

Autonomia nauczycielek w zakresie nauczania historii

- Zwiększać autonomię nauczycieli i nauczycielek w zakresie uczenia historii lokalnej i rodzinnej z uwzględnieniem historii kobiet.

Historia lokalna i rodzinna

- Zwiększać udział i możliwości prowadzenia uczenia historii lokalnej i rodzinnej z uwzględnieniem historii kobiet.

System wsparcia dla organizacji i instytucji badających i popularyzujących historię kobiet

- Inicjować i finansować projekty edukacyjne uwzględniające historię kobiet.
- Wspierać (również finansowo) organizacje i instytucje badające i popularyzujące historię kobiet.
- Zgłaszać rekomendacje dla wydawnictw edukacyjnych (o przejawach dyskryminacji ze względu na płeć w publikacjach).

Sieciowanie, budowanie centrów i baz edukacyjnych historii kobiet

- Budować lokalne sieci wsparcia dla osób zajmujących się historią kobiet.
- Inicjować „banki pomysłów”, organizować szkolenia.

Docenianie i nagradzanie szkół, instytucji edukacyjnych, wydawnictw realizujących projekty z zakresu historii kobiet

- Doceniać i nagradzać szkoły i nauczycieli za działania na rzecz propagowania historii sprawiedliwej i historii kobiet.

Przyjazny klimat dla historii kobiet. Działania na rzecz równości i walki z dyskryminacją kobiet

- Przygotować/znaleźć/stworzyć konkretne odpowiedzi na zarzuty dotyczące przeprowadzania historycznych działań (ze strony osób pracujących w szkole, rodziców i opiekunów i opiekunek prawnych).
- Stworzyć możliwość skorzystania z konkretnych „uwierających” pytań, które zaproszą uczniów i uczennice do krytycznego patrzenia na to, co jest w podręcznikach, w kioskach, w radiu i TV, do wykorzystania samodzielnie i na lekcjach (nie tylko historii).
- Wskazywać ścieżki reagowania na bycie świadkiem/świadkinią zachowań dyskryminujących ze względu na płeć.
- Działać, by jak najwięcej ulic i szkół miało swoje patronki.
- Uczyć jak reagować na seksistowskie komentarze.

Zmiana paradygmatu

- Wprowadzać zrównoważoną historię kobiet i mężczyzn w szkolnej narracji historycznej.
- Proponować ujęcie problemowe szkolnej historii kobiet i mężczyzn – problemowe, czyli nie tylko chronologiczne prezentowanie historii.
- Promować narrację ukazującą procesy i długie trwanie, bo taka lepiej służy zrozumieniu dziejów i ich wpływu na teraźniejszość.
- Traktować historię kobiet jako temat ponadprzedmiotowy, obecny w podstawie programowej w różnych przedmiotach (np. kobiety w nauce, kobiety sportu itp).
- Pokazywać perspektywę krytyczną w ujmowaniu dziejów kobiet w szkolnej narracji historycznej.
- Wprowadzać zmiany w podstawie programowej oraz podręcznikach i prezentować zróżnicowaną i zniuansowaną wizję dziejów (nie tylko w ramach przedmiotu: historia) uwzględniającą doświadczenia i dokonania kobiet oraz mniejszości (etnicznych, religijnych, etc).
- Mówić więcej o historii społecznej, kultury, gospodarczej, historii nauki – kosztem historii militarnej i politycznej.
- Promować historię wspólnot i współpracy kosztem historii konfliktu i rywalizacji.

ANEKS

Spis tabel

Tabela 1. Konstrukcja projektu badawczego

Tabela 2. Wielkość próby badawczej w I i III etapie badań

Tabela 3. Wiek osób badanych

Tabela 4. Typ instytucji, w której obecnie pracują osoby badane

Tabela 5. Przedmiot/y, których uczą osoby badane.

Tabela 6. Kategoria wiekowa osób, uczniów/uczennic, z którymi pracują osoby badane

Tabela 7. Staż pracy osób badanych w edukacji (w latach)

Tabela 8. Wiek osób badanych

Tabela 9. Wykształcenie. Typ uczelni i kierunku, który ukończyły osoby badane

Tabela 10. Typ instytucji, w której obecnie pracują osoby badane

Tabela 11. Przedmioty, których uczą osoby badane lub stanowisko ich pracy.

Tabela 12. Kategoria wiekowa osób, uczniów/uczennic, z którymi pracują osoby badane

Tabela 13. Staż pracy osób badanych

Tabela 14. Zestawienie postaci i/lub grup kobiet w historii, które osoby badane wskazywały jako najbardziej inspirujące i ważne

Tabela 15. Zestawienie postaci i/lub grup kobiet w historii, którym osoby badane dotąd poświęcały najwięcej czasu na zajęciach/lekcjach

Tabela 16. Ocena przygotowania w czasie studiów do prowadzenia w szkole zajęć na temat historii kobiet - perspektywa osób badanych.

Spis wykresów

Wykres 1. Wielkość miejscowości, w której znajduje się instytucja/placówka, w której obecnie pracuje osoba badana

Wykres 2. Wielkość miejscowości, w której znajduje się instytucja/placówka, w której obecnie pracują osoby badane.

KONIEC
A DLA WAS POCZĄTEK